

Tam, kjer ima šola svobodno roko, so njeni uspehi polni. Kar prihaja iz nje po završenem likanju, to je nekaj celotnega, samosvojega, zavednega in — če hočete — tudi upornega. In upor je znak moči. In upor je znak značaja. Zato pa se vsak Slovenec, ki je pil iz studenca narodnega šolstva, upira usiljevanju tujega prepričanja, ne klanja temena pred udarci narodnega nasprotnika, ampak stoji nemoteno in pogumno na mestu, kamor so ga poklicali zvanje, čast in značaj.

In naše ženstvo?

Odkar je Marija Murnikova organizovala prve čete slovenskih žen, moramo tudi temu napraviti spodoben poklon, da ni samo živelo, nego da je tudi delalo. In čemu je žrtvovalo največ svojih moči? Šolstvu in tako seveda posredno vzgoji slovenske mladine ter je tako podaljšalo naš obstanek za nekaj vekov. Priznati pa moramo, da ni uživalo to — oprostite! — starejše naše ženstvo narodne vzgoje, ker nismo imeli narodnih šol. Tuje obnebe se je prožilo nad njim, nemške sape so sipale nanje morečo slano, da mu je srce ostalo hladno in celo mrzlo do slovenske stvari. Nemščina je domovala po slovenskih hišah, slovenski jezik se je ponižno potikal po hlevih in kuhinjah, na mizah med domačimi hčerami pa so se ščeperile nemške in francoske slovniice, nemške in francoske pisateljice 'polovičarske vrednosti', a založnik Giontini je zavijal v nevezane in seveda nerazprodane pole Jenkovih pesmi izdanja nemških in drugih založnikov...

To naše starejše ženstvo se je vzgajilo samo, kar mu služi v čast. V tej vzgoji pa ni opaziti onega normalnega pravičnega stopnjevanja, ki dovede čut narodnega ponosa do tiste višine, kjer pije moč svojega življenja, moč svoje požrtvovalne sile samo v sebi, v tistem globokem prepričanju, ki korenini v srčnem dnu, ki se razpleta po duši s pomladno svežostjo ter jo ogreva z večnimi prameni. Človeka je izučila izkušnja, da mu je verjeti samo v prepričanje, ki je takorekoč samorodno, ki je bistvo človeške duše, z njo zraslo v eno celoto, jedro njegovih duševnih sil, luč in toplota njega notranjosti. Takeluč in toplote dajte notranjostim naših devojč: slovensko srce in ljubezen do domače zemlje, do našega demokratičnega naroda. Pred vsem pa mora zrasti v naših dekletih spoštovanje in ljubezen do slovenske govornice. Ni nam treba ne ljubljanskega, ne gorenjskega, ne dolenjskega dialekta, nam je treba lepega slovenskega govora, ki se ga naj ne sramuje hči slovenske matere tudi tedaj, kadar ji ovija vrat nemško zlato, kadar ji šumi ob bokih francoska svila in kadar ji krijejo bujne lase židovski — torej internacionalni — klobuki. Mnogo in premnogo je bilo zamujenega v vzgoji slovenskih deklet, zakaj kretnjam in besedam vsaj takozvanih višjih, gosposkih deklet ni moči izbrisati pečata tujega vpliva in neslovenskega življa!

Debata o uravnavi učiteljskih plač v goriškem deželno zboru.

Brez vsakega komentarja podajamo svojim čitateljem prav zanimivo debato o uravnavi učiteljskih plač, ki se je vršila v zadnjem zasedanju goriškega deželnega zbora. Morda se dobi med goriškimi tovariši kdo, ki nam napiše potreben komentar. Naše poročilo je popolnoma stvarno in mirno. Glavne poteze novega zakona glede pravnih razmer goriškega

učiteljstva smo objavili že v drugi letošnji številki v dopisu z Goriškega.

Prvi, ki se je oglasil k besedi za poročevalcem, je bil posl. dr. Gregorčič, ki je izjavil, da priznava potrebo izboljšanja učiteljskih plač, da pa je tudi treba skrbeti za to, kako se troški pokrijejo, in z ozirom na to on in njegovi tovariši tudi svoje vedenje uravnajo pri podrobni debati. Drugi govornik posl. dr. Treo je zavzemal sledeče stališče: Stojimo v položaju, da bi bil prav primeren za nas rek: „Incident in Seyllam, qui vult vitare Charybdim.“ Na eni strani vidimo absolutno potrebo, da izboljšamo položaj učiteljev. Ako tega ne storimo, se more zgoditi, da pridemo ob ves boljši učiteljski naraščaj. Moralo bi priti do tega, da noben talentiran človek ne bo več hotel vstopiti v ta „refugium peccatorum“, v kakršnega bi se ta tako slabo plačani stan degradiral. Ako na ta način odtegnemo vso inteligenco učiteljstvu, bomo imeli pa tudi gotov propad med našim ljudstvom. Kot kmetiški poslanec pa mora imeti pomisleke tudi na drugo stran, namreč na pokritje stroškov za izboljšanje položaja učiteljev, da ne bi se kmeta preveč obtežilo. V naši deželi je neki „unicum“, ki se ne nahaja v nobeni drugi deželi. Tu se namreč prepušča [vse, kar imajo druge dežele v svoji upravi glede šolstva, komunikacij, melioracij itd., posameznim okrajem.

Deželni zbor pa je pri nas kakor kak „Wiener Armenrat“. Vedno imamo na dnevnem redu polno podpor, bavimo se z malimi stvarmi, velike pa puščamo ob strani. Tako drobimo moči na škodo okrajev. Kako pridejo okraji do tega, da morajo kriti potrebščine za šolstvo le z dokladami na direktne davke ter tako mnogi bogati ljudje, ki stanujejo po različnih občinah in katere je naš ljubi Bog ravno tako obdaril z otroškim blagoslovom kakor druge, ne dajo niti vinarja za šole? Ako obdržimo ta sistem, pridemo da tega, da dežela ne bo mogla zmagovati šolskih stroškov. Na Krasu se n. pr. že sedaj plačuje 100% in še več šolskih doklad. Vipavska dolina spada po svoji legi pravzaprav cela pod Goriško, na tej in na oni strani Hublja so iste razmere, ali tam se plačujejo 10%, tu pa 88% šolske doklade. Takih razmer zastopniki kmetijskih občin ne morejo trpeti. Nujno potrebno je torej, da se uvede remedura. Treba je vzeti šole v deželno upravo. Ravno tako pa je treba tudi druge naše potrebe centralizovati. Ali bomo tudi železnice, komunikacije itd. prepuščali okrajem? V prihodnjih letih bo pač najlepša prilika, da energično porabimo investicije. Treba bo najti samo ključ, po katerem dotični kapital investiramo in ko to v nekaterih letih odplačamo, bomo tudi lahko plačevali učiteljstvo. Seveda se bo tu reklo, kaj poreče k temu Gorica. Mi ne smatramo Gorice kot trna v peti, ampak kot naše glavno mesto. Ako gledamo tu na gospodarsko stališče, je Gorica ravno tako prizadeta kakor dežela. Razvoj Gorice ni odvisen od tega, ali plačuje nekaj direktnih davkov več ali manj, ampak od tega, da se zanjo nekaj stori. Gorica dobi svoj vodovod, svojo kanalizacijo itd., pri tem pa tudi lahko nekaj da za naše šolstvo. Najnujnejša potreba je torej, da šole denemo v deželno upravo, in potem se tudi glede na naše deželne finance sprejme novi učiteljski zakon, ne da bi to prebivalstvo preveč občutilo.

Posl. dr. Luzzatto je naglašal, da se od vseh strani poudarja nujna potreba izboljšanja učiteljskega položaja. Deželni zbor je uvidel to absolutno potrebo, in edino to mora biti zanj merodajno. On je bil pri učiteljih in tu je videl, da ni pri učiteljstvu, ako toži o svojem bednem stanju, nič pri-

siljenega, ampak da ta tožba prihaja globoko iz src. Pri dosedanji plači III. razreda, ako jo ima kdo, komaj izhaja, ako sta dva v družini, morata trpeti lakoto, ako so štirje, morajo lakote poginiti. Sredstva za izboljšanje učiteljskega položaja se morajo dobiti. Učiteljstvo je oni faktor, ki ima skrbeti za izobrazbo našega ljudstva in izobrazba je danes nujna potreba, ako hočemo, da bo ljudstvo napredovalo. In za to se mora za učiteljsvo skrbeti tako, da bodo njih razmere odgovarjale njihovemu položaju kot izobraževalcem ljudstva. Govornik se je obračal potem še proti izvajanjem posl. dr. Treota, da bi morala dežela skrbeti za šolstvo, zakaj mesto Gorica že sedaj daje preveč drugim okrajem v tem oziru, ter obžaloval, da nima pri tem zakonu prostih rok, ker ga vežejo klubovi sklepi. Vladni zastopnik grof Attems je izjavil, da se vlada nikakor ne bo mogla dati vezati po kaki klavzuli v zakonu, da bi prispevala vsako leto 60.000 K za šolstvo na Goriškem. Ako se ta klavzula sprejme, se lahko zgodi, da iz tega zakona sploh nič ne bo.

Posl. dr. Faidutti je izjavil, da ima kot poslanec kmetiških občin ravno tako težko stališče kakor njegovi drugi tovariši, uvideva pa istotako nujno potrebo izboljšanja položaja učiteljstva. Zaraditega bo glasoval za to, da se preide v podrobno debato.

Pos. dr. Tuma je izvajal sledeče: Naš šolski zakon iz l. 1870. je bil sestavljen na podlagi državnega zakona istega leta, katerega je ustvarila tedanja liberalna večina, in katerega duh je bil res liberalen. Od takrat stoletja nazaj je imela šola v rokah duhovščina, in kar se je do takrat zagrešilo, je njena krivda. Od takrat naprej pa je vzela to nalogo nase država. Imamo pa tudi zakon, ki pravi, da mora učitelj imeti ono plačo, da mu ni treba iskati postranskega zaslužka, da svojo družino pošteno in stanu primerno preživlja. L. 1870. je morda naš šolski zakon odgovarjal takratnim okoliščinam. Od takrat pa se je na svetu že mnogo izpremenilo, in tudi v naši Avstriji. Padla je takratna liberalna večina in vse mlajše stranke slone na socialni podlagi. In kakor je vse dobro, z njim seveda tudi marsikaj slabega, prišlo k nam od zahoda, kakor imamo vse svoje institucije po francoskem vzorcu, tako so se tudi tamošnje razmere razširile k nam, in danes stojimo pred socialnim vprašanjem, katerega eminentna točka je tudi ta, s katero se danes bavimo. Princip te dobe je ta, da je pouk ono, česar potrebujejo vsi stanovi, in v prvi vrsti potrebuje pouka kmetiški stan. Kar tepe kmeta, je neumnost in nevednost. Ako pa hočemo to odstraniti, je treba, da imamo sposobnih učiteljev. Učitelj mora biti med našim ljudstvom kakor kvas, ki stori, da kruh vstaja. Ako pa priznavamo to principiarno vprašanje, potem ne smemo barantati, ampak moramo določiti ekzistenčni minimum civiliziranega človeka, ki je pač 600 gld. in brez drugega zakon v tem smislu sprejeti. Vsi govorniki so naglašali, da je dobro učiteljstvo pogoj boljše bodočnosti. Potem pa sploh ne vem, zakaj se hoče ta naša boljša bodočnost deti pod pogoj, da vlada kaj da, namesto da bi vladi povedali: Tako je, zdaj pa ti pomagaj! Ako bomo pa delali zakon odvisen od vladne podpore, potem je naš zakon sploh pokopan. Vlada ima pač na razpolago milijone, katere lahko da, to so fondi za melioracije i. dr. Iz teh je vlada dolžna dati, za naše šolstvo nam pa ni dolžna ničesar dati, posebno pa, da bi jo mi v to prisilili. Glasoval bom za

zakon brez vsakega pogoja. Dajmo hitro, in dostavljam, da lahko damo. Do pokritja pač pridemo. Nečem nikakor zadeti občutne strani vlade in tudi ne one očetov goriškega mesta. Toda sklicujejo se gospodje na to, da ni sredstev, in vlada se upira, da bi se sprejel zakon pod pogojem, da kaj da. Sanirajmo torej deželne finance s tem, da potipljemo vlado pri oni žili, katera bije, tako da kapitaliziramo naše potrebe in vplačujemo anuitete. Poudarjamo se vedno, da smo revni. Kakor se pa vidi, ni nobena dežela tako bogata kakor naša. V eni sami seji damo 140.000 K, v drugi zopet 100.000 K itd. Samo gospodje dajejo, ne pa berajo. Mi smo jako nelogični. Danes poudarjamo, da se gre za princip, ki velja po vsej Avstriji in po vsej Evropi, pa ne dobimo denarja, po drugi strani pa se dajejo vse mogoče podpore vsakemu uradniku, ki se mu ne zljubi več služiti. Vrzimo se v vodo, sklenimo ta zakon, potem bomo morali finance kurirati na ta ali oni način. Lotimo se večjih akcij in ne pečajmo se z malenkostmi. Še ta zakon je preveč skrupan, ker smo imeli majhne pomisleke pred seboj, ne pa vodilne ideje. Ako sprejmemo ta zakon, nismo drugega storili, kakor da smo dali učiteljstvu to, kar je imelo pred leti; zakaj ako je učitelj l. 1870 s 400 gld. dobro živel, danes s 600 gld. težko izhaja. — Obenem pa, ko se govori o važnosti učiteljstva in o zane-marjenem položaju istega, čemur se hoče odpomoči, moramo tudi od učiteljstva marsikaj terjati. Ako se je učiteljstvo razdelilo v različne politične tabore in se oprijelo tudi socializma, je vzrok to, da je bilo siljeno postaviti se na intransigentno stališče, ker je videlo, da se od njega nič ne terja in tudi terjati ne more. Naloga učitelja ni le pri paglavcih, ampak mora skrbeti za izobrazbo ljudstva sploh. Pridobiti si mora toliko znanja, da bo res čutil v sebi, da je kvas ljudstva. Današnja napredna filozofija uči napredek: iskanje resnice. Ako hočemo, da učitelj postane napreden, da išče resnice in to luč tudi drugim razodeva, pa ne sme biti odvisen od nobenega faktorja, mora se mu dati taka eksistenca, da mu ne bo treba segati ne po orglah, ne po drugih postranskih zaslužkih. Pokritje troškov mora biti le konsekenca našega današnjega sklepa. Vladni zastopnik bo gotovo poročal na vrhovnem mestu, da dežela potrebuje podpore, in isto gotovo dobimo za to, da saniramo deželne finance. Tu bi se dobil naslov, ne da bi se šlo za vsakoletno podporo, četudi bi morala več dati za oni čas, katerega potrebujemo, da nekako ozdravimo svojo deželo.

Pri podrobni debati je pri § 2. omenil posl. dr. Lu-zatto, da je šolski odsek priznaval upravičenost želje učitelje, da bi se glede plač popolnoma zenačile z učitelji, da pa se je s finančnega stališča moralo za sedaj iti preko tega.

Pri § 3. je posl. dr. Tuma želel, da bi se na kmetih pustilo v I. in III. razred po 3/10, v II. razred 4/10 članov učiteljstva, kakor je bilo to prvotno določeno. Poudarjal je, da ne razume, da se pri takih malenkostih hoče vendar nekaj pritegniti v prilog mesta Gorice.

Poročevalec dr. Marani je omenil nasproti temu, da se je s tem hotelo prihraniti 14.000 K.

Predlog dr. Tume je padel z vsemi proti 4 slov. glasom.

Pri § 7. je predlagal posl. Tuma, da se dostavijo še besede: „Kakor hitro napravijo začasni učitelji in učiteljice izpit usposobljenosti, postanejo stalni in se jih mora uvrstiti v III. razred stalnega učiteljstva javnih ljudskih šol.“

Vladni zastopnik se je izjavil proti temu predlogu.

Posl. dr. Tuma je prav z ozirom na to izjavo naglašal da bi imeli, ako se ta š pusti tako, kakor ga je predlagal šolski odsek, okrajni glavarji, ki so neomejeni gospodarji v ožjih okrajnih šolskih svetih, glede na začasna imenovanja mnogo prevelik vpliv. Predlog posl. dr. Tume je padel z vsemi proti slovenskim naprednim glasom.

Pri § 8. je posl. dr. Tuma predlagal, da se opravnina zviša na 100 K, 150 K, 200 K in 300 K, namesto 60 K, 100 K, 150 K in 200 K, kakor je bilo prvotno določeno. Tudi ta predlog je padel.

Pri § 9. je predlagal posl. dr. Tuma, da se izpustijo iz istega besede „z dobrim učenim uspehom“. Motiviral je ta predlog s tem, da spada izguba petletnine med strožje disciplinarne kazni. Še za ukor, ki je mnogo manj stroga kazen kakor ta, je treba sklepa šolske oblasti. Tu pa bi se dala vsa moč v roke okrajnemu šolskemu nadzorniku, ki ima kvalificirati učiteljsko osebo. Isti, ako mu je kak član učiteljstva neljub, lahko napiše slab red in dotičnik je ob kvin-kvenijo. Temu predlogu se je pridružil tudi posl. dr. Luzzatto, med tem ko je vladni zastopnik ugovarjal. Predlog posl. dr. Tume je padel z vsemi proti 4 slov. in 3 ital. glasom.

Pri § 10. je izjavil vladni zastopnik, da ne more vlada privoliti v to, da se vpokojenje dela odvisno od deželne odbora, ker bi se s tem skržila njena kompetenca.

Ugovarjal je temu posl. dr. Luzzatto, med tem ko se je pridružil posl. dr. Tuma izjavi vladnega zastopnika ter naglašal, da avtonomna oblast ne more posegati v kompetenco administrativne oblasti. Obenem je predlagal dr. Tuma, naj bi si deželni zbor namesto tega pridržal pravico utoka. Predlog posl. dr. Tume je padel.

Pri § 13. je dr. Tuma predlagal, naj se izpuste besede „po prestatnem izpitu usposobljenosti.“ Utemeljeval je svoj predlog s tem, da se pri vseh uradih štejejo službena leta od nastopa službe naprej. Bilo bi torej docelo krivično, da se dela izjema pri učiteljstvu, posebno še ko izpit usposobljenosti ni odvisen od zmožnosti dotične osebe, ampak od poguma in sreče. Za ta predlog so glasovali le slov. naprednjaki ter gg. Klančič in Lapanja.

Pri § 16. se je vladni zastopnik izjavil proti besedam „dogovorno z deželnim odborom“ iz istih razlogov kakor zgoraj.

Posl. dr. Tuma je tu konsekvntno kakor zgoraj predlagal črtanje teh besedi, ker bi s sprejetjem tega določila morda onemogočili vladi, da ta zakon potrdi. Predlog posl. dr. Tume je padel.

Pri § 19., ki določuje, da ne sme biti pokojnina učiteljske vdove manjša od 600 K, je posl. dr. Tuma predlagal črtanje besedi: „izjemši slučaj § 21“, poudarjaje, da je za vdovo z otroki vred pač najmanjša pokojnina, da ji ni treba opravljati navadnih hlapčevskih del, 600 K na leto. Enako je predlagal pri § 21, da se pristavi dodatek, ki določa, da ne sme biti pokojnina z odgojinami vred višja, nego pokojnina pokojnikova le tam, kjer presega poslednja 300 K. Oba predloga sta padla.

Med §§ 25. in 26. je predlagal posl. dr. Treo nov paragraf, ki bi določal, da se pokrijejo troški, narasli iz tega zakona, iz deželnega šolskega zalog, ki bi se pokrili kakor vsak drugi deželni zalog. Opiral je ta svoj predlog na svoja izvajanja v generalni debati. Ta predlog je bil ogenj v strehi Italijanov.

Govoril je najprej proti posl. dr. Verzeznassi, ki je navajal s številkami, da bi moralo mesto Gorica nositi eno tretjino troškov za šolstvo na kmetih, kar bi Gorico ruini-

ralo. Za njim je precej živahno posl. pr. Luzzatto kot zastopnik goriškega mesta reagiral na izvajanja g. predlagatelja. Premleval je stare fraze, kako hočejo Slovenci izkoristiti Gorico, po kateri imajo velikanski „apetit“. Kazal je pri tem posebno na slovenske napredne poslance, ki bi se Gorice čim preje polastili. Zagotavljal pa jih je, da je za sedaj goriški denar še jako na varnem v italijanskih rokah. Očital je tudi poslancu dr. Treotu in njegovim tovarišem, da jim sploh ni za ta zakon, ampak le za določilo, da bi dežela sprejela šolstvo v svojo režijo. Na to je repliciral posl. dr. Treo, da odklanja očitania, kakor da mu ni nič mar za učiteljski zakon, ampak le za to, da bi moralo goriško mesto plačevati velike vsote za deželo. Ako bi se moglo komu kaj očitati, bi se to dalo Italijanom, ker so sprejeli § 10. in 16. neizpremenjen vkljub kategoričnim izjavam vladnega zastopnika. Druga glavna mesta, kakor Ljubljana in Gradec, tudi prispevajo skupno z deželo za šolstvo, pa vendar uspevajo. Ako bi se goriško mesto zaradi tega ne moglo razviti, tiči krivda kje drugje. Proti predlogu posl. dr. Treota se je oglasil tudi posl. dr. Tuma, ki je bil mnenja, da ni mogoče razpravljati pri debati o tem zakonu o predmetu, ki ne sega v okvir tega zakona. Tudi, ako bi ta dodatek sprejeli, bi prišli v kolizijo z mnogimi zakoni, in tako bi ta zakon ne bil sankcioniran. Pri glasovanju je predlog posl. dr. Treota padel z 11 proti 9 glasom. § 26, ki določa čas, kdaj ima stopiti zakon v veljavo, je hotel imeti posl. dr. Verzeznassi zaveržen z raznimi pogoji, posebno s tem, da vlada da 60.000 K na leto za naše šolstvo. Tudi posl. Gregorčič je bil mnenja, da je treba na ta način slovesno pozvati vlado, ker so resolucije premalo slovesna zahteva.

Posl. dr. Tuma je na to izjavil, da mora biti proti dodatkom posl. dr. Verzeznassija, ker bi isti docela onemogočili sprejetje takega zakona od strani vlade. Kakor je bil proti §§. 10. in 16 v tej obliki, kakor so se sprejeli, in proti novemu § 26., katerega je hotel vriniti posl. dr. Treo, takisto je tudi proti temu, da bi se ves zakon delal odvisen od stvari, ki v zakon ne sodijo in zakon onemogočajo. Apeliral je na skrajno levico, naj glasuje vsaj ona proti temu predlogu; zakaj večini na obeh straneh sta že napravili križ čez zakon, tako da se mu lahko zakliče: „Requiescat in pace!“

Posl. Naglos je izjavil, da bo skrajna levica glasovala proti predlogu posl. dr. Verzeznassija.

Nato sta govorila še posl. Faidutti in Luzzatto, ki sta se oba izjavila proti dodatkom posl. Verzeznassija. Slednjič se je v tem smislu izjavil tudi referent, in posl. Verzeznassi je odtegnil svoj predlog. Hipoma se je izpremenil ves položaj, in § 26. je bil pri glasovanju sprejet brez pogojev v prvem čitanju. To je pa bilo preveč naenkrat in večina je zbežala iz dvorane.

Končno pa je bil sprejet zakon, zadevajoč učiteljske razmere, soglasno tudi v drugem in tretjem čitanju, na kar so se sprejele tri resolucije, tičeče se tega zakona, ki pozivljajo vlado za podporo. Posl. dr. Tuma je opazil pri teh resolucijah, da vlada za Goriško ni še ničesar storila, da sploh ni vedela, da eksistira kaka goriška dežela, dokler je ni odkril Badeni s svojim prihodom. V eminentnem interesu vlade pa je, da skrbi za našo obmejno deželo, da ima ta dežela izobraženo ljudstvo, ki lahko čita našo zgodovino in potem toliko bolj ljubi naša tla. Zaraditega vsekakor vlada ne bo mogla prezirati naših prošenj in nam da to mrvice, ki jo potrebuje naš narod, da živi dalje.